

Szakmai ismeretek és készségek – átalakuló hivatás. Válogatott könyvtártudományi tanulmányok.
Szerk. Barátné Hajdu Ágnes. Budapest, MKE, 2020.

A TUDOMÁNYOS KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIÁK INTEGRÁLÁSA A KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNYI TANTERVBE. ESETTANULMÁNY THAIFÖLDRŐL

NAMTIP WIPAWIN

Tartalmi összefoglaló

A tudományos kommunikációs kompetenciák a nyílt tudománnyal összefüggő készségek, amelyeket a tudástársadalomban be kell építeni a formális oktatásba. A tudományos kommunikáció a könyvtári és információs hivatás egyik fontos eleme: olyan rendszer, amely segíti a kutatást és a tudományos publikálást, az információ értékelését színvonalas terjesztése érdekében a tudományos közösség körében, és megőrzését a jövő számára. E tanulmány célja a tudományos kommunikációs kompetenciák tanulmányozása a thai egyetemek könyvtár- és információtudományi tanterveiben. A minőségre irányuló kutatás módszere a dokumentumelemzés. A kutatás megállapította, hogy a legtöbb thai könyvtár- és információtudományi tanterv a következő kurzusokat tartalmazza: menedzsment, gyűjtemények, szolgáltatások és technológiai eszközök. Ahhoz, hogy a tudományos kommunikációs magkompetenciákat fejlesszék, a thai könyvtár- és információtudományi tantervekben legalább 5 tantárgynak kell módosítani mind a leírását, mind a tartalmát.

<https://doi.org/10.46280/KOMPKONF.2020.Wipawin>

Bevezetés

Az Association of College and Research Libraries tudományos kommunikációs kezdeményezése (2016) az oktatás és az elkötelezettség olyan megközelítését követeli meg, amely tükrözi a szakmában vállalt könyvtári és információtudományi szerepek sokféleségét. A kutatási adatok kezelésének nyitottsága következtében a könyvtárosok és információs szakemberek új szerepeket töltenek be a nyílt hozzáférés gyakorlatát követő tudomány egész életciklusa során. A tudományos kommunikációs kompetenciák olyan, a nyílt tudománnyal összefüggő készségek, amelyeket a tudástársadalomban be kell ágyazni a formális oktatás kereteibe.¹ Az open science olyan mozgalom, amelynek az a célja, hogy a kutatási adatok mindenki számára hozzáférhetők legyenek. A gyakorlatban olyan dolgok tartoznak ebbe a körbe, mint a nyílt

¹ O'CARROL, C. et al. 2017.

tudományos kutatás publikálása, a nyílt hozzáférési kampányok és általában a tudományos ismeretek közreadásának és kommunikációjának egyszerűbbé tétele.

A könyvtárak, kutatóközpontok és számítóközpontok együttműködése olyan kutatási adatszolgáltatásokat hoz létre, amelyek az intézmények kutatási adatok kezelésére vonatkozó politikájának eredményei. A könyvtárak új szerepe nemcsak az információk összegyűjtéséből, megszervezéséből és hozzáférhetővé tételéből áll, hanem a tudás létrehozásából és az intézmények segítségével is a kutatási eredmények kezelésében az intézményi repozitóriumok révén.² Ezt az új szerepet nevezzük *tudományos kommunikációnak*, amely egy rendszert alkot annak érdekében, hogy sor kerüljön a kutatásokra és a tudományos eredmények leírására, a következtetések színvonalas terjesztésére a tudományos közösség körében, továbbá megőrzésükre a jövőbeni felhasználás céljából. A tudományos kommunikáció a könyvtári és információs szakma alapvető ismereteinek a része. A gyűjteményfejlesztésbe beletartozik a tudományos publikálási ciklus, a gyűjteménymenedzsment, a digitális kurátorok tevékenysége, a digitális megőrzés, a gyűjteménymegőrzés és a nyilvántartások működtetése.

A Canadian Association of Research Libraries (CARL) által összeállított, a 21. század felsőoktatási és tudományos könyvtára munkatársainak magkompetenciáit tartalmazó jegyzék hét elemet tartalmaz: alapismeretek, interperszonális készségek, irányítás és menedzsment, gyűjteményfejlesztés, információs jártasság, kutatás és a szakma fejlesztése, és információtechnológiai készségek, ezért a tudományos kommunikáció ma a könyvtári és információs szakma egyik kulcseleme, mivel egyike a felsőoktatási és tudományos könyvtárak munkatársai három magkompetenciáinak: alapismeretek, gyűjteményfejlesztés, kutatás- és szakmafejlesztés. Az új technológiák átalakítják a kutatás terjesztésének módszereit a nyílt hozzáférésű repozitóriumok révén. A tudásvagyon létrehozása az egyes intézményekben prioritást kap az egyetemek nyílt hozzáférési politikájában, a kutatási hálózatban folyó együttműködés keretében. A kihívást a hagyományos modelltől – amelyben a kutatók előfizetési folyóiratokban adják közre kutatási eredményeiket – való áttérés jelenti, és ez befolyásolja a kutatás minőségének és hatásának értékelését, mérését is. A kutatási adatok kezelésének modellje megváltoztatja annak módját is, ahogy a kutatást kommunikáljuk.

Szakirodalmi szemle

A publikációs ciklus a tudományos kommunikációt ábrázolja, amely a könyvtári és információs szakma feladata. A Felsőoktatási és Tudományos Könyvtárak Egyesülete (Association of College and Research Libraries – ACRL) szerint a tudományos kommunikáció az a rendszer, amelynek révén a kutatásokról szóló és más tudományos publikációkat elkészítik, minőségüket értékelik, terjesztik a tudományos közösség körében, és megőrzik a jövőbeli használat érdekében. A rendszerbe beletartoznak a kommunikáció formális eszközei, mint a lektorált folyóiratokban közölt cikkek és olyan információs csatornák, mint a levelezőlisták és a közösségi media.³

2 BELZILE, S. 2010.

3 ARL 2016.

1. ábra: A publikációs ciklus⁴

A publikációs ciklus változó mintázata, amelybe beletartozik a kutatási adatok kezelésének új koncepciója és a nyílt hozzáférés, hat a könyvtár- és információtudományi kompetenciákra és készségekre. A tudományos kommunikációs modellek és gyakorlatok a tudás alapvetései minden könyvtáros számára.⁵

A NASIG (korábbi nevén a North American Serials Interest Group, Inc.), amely független intézményként azon dolgozik, hogy előre vigye és átalakítsa az információforrások kezelését, megfogalmazta és közreadta a tudományos kommunikációs könyvtárosok magkompetenciáit (Core Competencies for Scholarly Communication Librarians by the NASIG Scholarly Communication Core Competencies Task Force), melyeket a NASIG Végrehajtó Testülete 2017-ben fogadott el. A tudományos kommunikációval foglalkozó könyvtárosoknak (a továbbiakban: TTK) együtt kell dolgozniuk a feldolgozó könyvtárosokkal a metaadatok létrehozása és alkalmazása terén, a szerzői jogi könyvtárosokkal és az egyes témákkal foglalkozó kapcsolattartó könyvtárosokkal oktatási ügyekben, a kutatókkal szerzői jogi kérdésekben, a programozókkal az intézményi repozitóriummal kapcsolatban. A tudományos kommunikációs kompetenciák potenciális területei az intézményi repozitóriumok kezelése, a publikációs szolgáltatások, a szerzői jogi szolgáltatások, az adatmenedzsment-szolgáltatások, az értékelés és a hatás mérése. A részletek a következők:

⁴ ARL 2016.

⁵ V.ö. a CARL által kidolgozott hét kompetenciával

1. Intézményi repozitóriumok menedzselése

Az intézményi repozitórium a kutatási eredmények digitális gyűjteménye az egyes intézményen belül, amely növeli a kutatások láthatóságát és hatását, és amelyet kifejezetten arra hoztak létre, hogy e közösségek igényeit kielégítse. *Russel és Day* vizsgálata szerint a kutatások felhasználói fontosak a repozitórium tartalmak készítőiként és potenciális felhasználóiként is, ezért szükség van képzésre.⁶

- 1.1 *Az oktatók, munkatársak és hallgatók intellektuális eredményeinek összegyűjtése, tárolása és megőrzése:* az egyetem kutatási erősségeinek és a hallgatók tanulmányi eredményeinek alapos megértésére szükség van. A TTK kapcsolatokat épít ki az egész campuson, és egyezteteti az intézményi repozitóriumok (IR) céljait a kutatást végzők szempontjaival.
- 1.2 *A kutatók archiválási politikájának ismerete és alkalmazása:* az IR kezelésében kritikus fontossággal bír a szerzői jog alapos megértése, különös tekintettel a kiadók archiválási politikájára. A TTK-nak alaposan értenie kell a szerzői jogot általában, a szerzői jog átadásáról szóló megállapodásokat, és képesnek kell lennie arra, hogy kifejtse ezen megállapodásokat a kutatók előtt.
- 1.3 *A metaadat-sémák alkalmazásának ismerete és képessége:* a TTK-nak, gyakran a feldolgozásban dolgozó szakemberekkel és a kutatási partnerekkel együttműködve, értenie és alkalmaznia kell a megfelelő metaadat-sémákat. Ez a szerep egyre fontosabb, mivel a meglévő repozitóriumok között új interoperabilitási eszközök jelennek meg. Hogy a metaadatok létrehozása és alkalmazása mennyire a TTK feladata, az attól függ, milyen ismeretekkel rendelkeznek a feldolgozó könyvtárosok.
- 1.4 *A repozitóriumi megoldások ismerete és ezekkel szerzett tapasztalatok:* szükség van a különböző (szolgáltatott és nyílt forráskódú) nyílt hozzáférésű repozitóriumok megoldásainak ismeretére. Hogy egy bizonyos repozitóriumi megoldást milyen mélységben értünk meg, az attól függ, milyen megoldást alkalmaznak a TTK intézményében, és milyen mértékben felelős a könyvtáros a működtetésért, s a programozó munkatársak milyen mértékben állnak rendelkezésre a repozitórium támogatásához.
- 1.5 *Eljárások kialakításának képessége:* együttműködve más könyvtárosokkal, a campus kutatóival, az általános tanáccsal és a képzőintézménnyel (az elektronikus szakdolgozatok és disszertációk esetében) a TTK hozzájárulhat a nyílt hozzáféréssel, a gyűjteményfejlesztéssel, a digitális megőrzéssel, a szerzői joggal és a szerzői jog alá tartozó szolgáltatásokkal és a kiadói embargókkal kapcsolatos politikák kialakításához és megvalósításához.
- 1.6 *Statisztikai jelentés készítése a nyilvános szolgáltatások és az oktatás támogatására:* a repozitórium használati adatai felhasználhatók a nyilvános szolgáltatásokban, az oktatásban és a népszerűsítésben. Hogy a TTK mennyire felelős a statisztikák előállításáért, attól függ, hogy mennyire széles körűek feladatai a repozitórium működtetésében.

⁶ RUSSELL, R. – DAY, M. (2010): Institutional repository interaction with research users. A review of current practice. *New Review of Academic Librarianship* Forrás: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13614533.2010.509996> [2018. október 31.]

2. Publikálási szolgáltatások

A publikálási (kiadói) szolgáltatások dolgozhatnak folyóiratokkal, monográfiákkal, konferencia-előadásokkal, nyílt oktatási anyagokkal (OER) vagy digitális (humán) tudományi projektekkel. E szolgáltatások megvalósulhatnak a könyvtár révén, együttműködve az egyetemi kiadóval.

- 2.1 *A publikációs platformok ismerete és ezekkel szerzett tapasztalatok:* a TTK-nak ismernie kell/tapasztalatokkal kell rendelkeznie mind a nyílt forráskódú, mind a szolgáltatott kiadói megoldások és e-publikálási eszközök terén.
- 2.2 *A kiadás teljes életciklusának ismerete és az ezekkel szerzett tapasztalatok:* a TTK segíti a kutatók munkáját a kiadói folyamat bármely szakaszában, a szerkesztési munkafolyamatoktól a digitális megőrzésig és elérhetőségig. A TTK-t megkérhetik arra, hogy vegyen részt a kiadói partnerekkel kötött együttműködési megállapodások kidolgozásában és értékelésében. A TTK-nak képesnek kell lennie, hogy megtervezze és koordinálja az archivált tartalom beadását és migrálását, amihez számítógépes készség (Excel és/vagy XML) is szükséges lehet.
- 2.3 *A különböző azonosítók ismerete és ezekkel szerzett tapasztalatok:* személyes vagy intézményi szintű CrossRef vagy Datacite DOI-k, Handles, ORCID, ISSN-ek.
- 2.4 *A szóba jöhető metaadat-sémák alapjainak ismerete:* a TTK koordinálhatja a metaadatok letétbe helyezését a CrossRef-nél, az EZID-nál, a Directory of open access Journals-nál (DOAJ) és a folyóirat-aggregátoroknál, ezért értenie kell ezekhez a sémákhoz, például a Dublin Core-hoz.
- 2.5 *Technikai segítségnyújtás:* a szolgáltatási szintek különbözőek lehetnek attól függően, hogy nyílt forráskódú vagy szolgáltatott platformról van-e szó. A TTK gondoskodik a publikációk létrehozásáról, a folyamatos hibaelhárításról, vagy együttműködik a szolgáltatás támogatási hátterével. Szolgáltatott megoldás esetén gyakran a teljes technikai támogatás rendelkezésére áll, de előfordulhat, hogy neki kell tartalmat hozzáadnia és a szerkesztők weboldalait gondoznia.
- 2.6 *Rendszergazdai teendők és programozás:* a TTK, aki nyílt forráskódú rendszert használ, felügyelheti a rendszeroldali menedzsmentet és a programozást is, valamint elláthatja a front-end rendszergazda szerepét, míg mások az előbbihez információtechnikai támogatást kaphatnak.
- 2.7 *Értékelési módszerek összegyűjtése és terjesztése:* a TTK más munkatársakkal együttműködve alakíthat ki értékelési és mérési módszereket a hatékonyság és a szolgáltatások hatásának méréséhez.

3. Szerzői jogi szolgáltatások

A szerzői jogi szolgáltatások intézményenként mások és mások. Minden TKK-nak általánosságban véve értenie kell a szerzői jogi jogszabályokhoz és a kapcsolódó megállapodásokhoz, a jogi környezethez.

- 3.1 *Az érvényes nemzeti szerzői jogi rendelkezések ismerete:* Az amerikai szerzői jog esetében a TKK-knak ismerniük kell a következőket:
 - a kizárólagos jogot és időtartamát,
 - a mentességeket és alkalmazásukat, köztük a következőket:
 - méltányos használat,
 - oktatási mentességek (az amerikai jogon belül az osztálytermi mentesség és a TEACH-törvény),
 - könyvtári mentességek (kutatási és megőrzési célú másolás esetén),
 - nyilvános domén, ahol a dokumentumok szerzői joga már lejárt vagy meghatározott célt szolgál; a TKK-knak el kell tudniuk magyarázni, mit jelent ez egy adott dokumentum használatánál, és segítenie a kutatónak, hogy meghatározza, a nyilvános doménbe tartozik-e vagy sem,
 - nemzetközi megállapodások hatása, beleértve a szerzői jogi védettség eltérő időtartamát.
- 3.2 *A bírósági környezet naprakész ismerete:* a TKK-nak nyomon kell követnie a jelentős szerzői jogi eseteket, és meg kell fontolnia az esetek lehetséges hatásait a helyi gyakorlatra (pl. a Google Books, a HathiTrust vagy a Georgia State University esetét).
- 3.3 *A szerző jogainak megértése:* a TKK-nak meg kell értenie a szerzőket jogtulajdonosként megillető jogokat, a részletkérdéseket is beleértve, és bátorítaniuk kell őket, hogy a kiadókkal szemben lépjenek fel annak érdekében, hogy kívánságaik szerint érvényesüljenek jogaik. Emellett a TKK-nak jól kell ismernie a kiadási megállapodásokat és a szerződések függelégeit, és felkészültnek kell lennie ahhoz, hogy ezeket a szerzőnek elmagyarázza. A TKK-nak értenie kell a Creative Commons licencekhez és azok alkalmazásához.
- 3.4 *Az árva művek ismerete:* a TKK-nak tudnia kell, hogy léteznek árva művek, és ismernie kell a jó gyakorlatokat, amikor az engedélyezés módját vagy az érveket keresi a méltányos használathoz vagy digitalizáláshoz.
- 3.5 *Licencelési szolgáltatások teljesítése:* néhány intézményben a TKK-tól elvárják, hogy segítsen értelmezni vagy megfogalmazni a dokumentumok használati licenceit. A TKK-t felkérhetik, hogy állapítsa meg, létezik-e licenc valamely szerzői jogi védettség alá tartozó dokumentumra egyetemi előfizetés vagy a használattal arányos térítés ellenében közös jogkezelőnél vagy társulásnál.
- 3.6 *Engedélykérés kezelése:* a TKK-nak fel kell ismernie az engedélykérés szükséges elemeit olyan használatok esetében, amelyek nem minősülnek méltányosnak. Néhány intézménynél a TKK segíthet megfogalmazni vagy kiküldeni az engedélykérést, vagy rendelkezésre bocsáthat formaleveleket az engedélykéréshez.

- 3.7 *Egész campusra kiterjedő szerzői jogi eljárások:* a TKK-nak ismernie kell az egész campusra kiterjedő szerzői jogi eljárásokat. Felkérhetik, hogy nyújtson iránymutatást a campus szerzői által előállított művek használatának és tulajdonjogának megértését illetően, és arra, hogy készítse el az egyetem szerzői jogi eljárásainak a szabályzatát. Emellett – amennyiben szerzői jogi tanácsadást és szolgáltatást is végez – készíthet eljárásokat és szabályzatokat a szerzői jogi szolgáltatásokhoz.

4. Adatmenedzsment-szolgáltatások

Az adatmenedzsment-szolgáltatások növelik minden felsőoktatásban működő könyvtáros szerepének a fontosságát, mivel olyan feladatokat rónak rájuk, melyek a tudományos nyilvántartások természetében bekövetkezett változásokkal függnek össze. Matusiak és Sposito tanulmánya szerint a kutatási adatok menedzselésével kapcsolatos szolgáltatások elsősorban a felsőoktatási könyvtárakban lelhetők fel a kutatási és konzultációs szolgáltatások vagy a digitális tudományos részlegek keretében.⁷

- 4.1 *Adatok leírása és tárolása:* a TKK együttműködik a kutatókkal, a feldolgozó könyvtárosokkal és a számítógépes szakemberekkel annak érdekében, hogy metaadat-sémákat fejlesszenek ki a kutatók által generált adatfájlokhoz és együttműködjenek technikai megoldások fejlesztésében az adatfájlok megőrzése és megosztása érdekében.
- 4.2 *Adatmenedzsment tervezése:* a TKK együttműködik az intézményi kutatási irodákkal és a tanszéki kutatókkal, tanácsot ad a pályázatok adatmenedzsment-tervezéssel kapcsolatos részéhez. Ebbe beletartozik az oktatás és az eszközök ismerete, ilyen például a University of California DMPTool eszköze (amely az adatmenedzsment tervezésére való) és az RDMRose.
- 4.3 *A támogatói megbízások ismerete és ezek alkalmazása az adatok tárolásával, hozzáférhetővé tételével és megőrzésével kapcsolatban:* az adatmenedzsment területe gyorsan fejlődik. Ennek a kompetenciának a teljesítése aktív részvételt kíván a szakmában és törvényhozói környezetben, miközben belső teamek építésére van szükség a campus közösségének oktatása és a felmerülő kutatási adatmenedzsmenttel kapcsolatos igények kielégítésére.
- 4.4 *Nyílt forráskódú és szolgáltatott adatrepozitóriumok megoldásainak ismerete és azzal szerzett tapasztalatok:* az adatrepozitóriumokkal kapcsolatos megoldások széles körű ismeretére van szükség, és ennek a tudásnak a mélységét a meglévő intézeti infrastruktúra határozza meg. A TKK-nak tisztában kell lennie a jelenlegi intézményi repozitóriumok képességeivel az adatmenedzsment támogatása (pl. DSpace, Digital Commons, Fedora), valamint az általános adatspecifikus repozitóriumok területén (pl. Figshare, Dryad), és meg kell tudnia határozni a megfelelő tematikus adatrepozitóriumokat.

7 MATUSIAK, K. K. – SPOSITO, F. A. (2017): Types of research data management services. An international perspective. Forrás: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/pr2.2017.14505401144> [2018. október 31.]

- 4.5 *Harmadik fél adatfájljainak gyűjteményfejlesztése, szervezése és hozzáférése:* a TTK campusán előállított kutatási adatok kezelésén túlmenően a TTK-t be lehet vonni harmadik fél adatfájljainak beszerzésébe, megszervezésébe, ahhoz hozzáférés biztosításába a kutatási és oktatási felhasználás érdekében.

5. Az értékelés és hatás mérőszámai

A könyvtárosok segítenek a szerzőknek, hogy meghatározzák tudományos tevékenységük hatását, mégpedig a hivatkozások megszámlálásával és a folyóiratok impakt faktorának köreadásával. E mérések közé olyan alternatív módszerek, hatásmérések tartoznak, melyek kiszámíthatók a cikkek, könyvek, adatfájlok, prezentációk, forráskódok és egyéb kutatási eredmények esetében.

- 5.1 *A kutatások hatását jelző indikátorok, azok erősségeinek és korlátainak megértése:* a TTK-knak ismerniük kell a kutatásértékelési módszerek és hatásmérési eszközök széles körét, például a bibliometriát és az altmetriát, valamint a minőségi méréseket, mint amilyen a szakértői lektorálás. Emellett a kutatást a kutatási eredmények négy szintjével lehet értékelni: az egyéni tudományos teljesítménnyel, mint a folyóiratcikkek; a tudományos kutatási fórumokkal, ilyenek a folyóiratok; a szerző teljesítményével egy hosszabb időszak alatt, és a csoportos vagy intézményi teljesítménnyel.⁸ A TTK-knak fel kell ismerniük a kutatás hatásával kapcsolatos különböző indikátorokat, és azt, hogy egyetlen indikátor vagy mérés sem jelzi automatikusan a minőséget. A TTK-knak figyelemmel kell kísérniük a kutatási hatásmérések változó környezetét és téves alkalmazásuk kritikáit, mint pl. amikor a folyóirat impakt faktorát (Journal Impact Factor, JIF) csak arra használják, hogy egy bizonyos szerző karrierbeli előrelépését vagy pályázati támogatásának elnyerését igazolják.
- 5.2 *A hatás mérésére szolgáló alternatív módszerek megértése:* a TTK-knak ismerniük kell az egyéni és intézményi szintű, a cikk szintű (pl. SNIP), a folyóirat szintű (pl. Eigenfactor), h-indexet alkalmazó (folyóirat szintű vagy szerzői szintű) altmetriát, illetve a prezentálásukhoz szükséges eszközöket (pl. Plum, Altmetric.com, PLOS).
- 5.3 *Az oktatók profilrendszerének és a felsőoktatási közösségi hálózatoknak ismerete:* sok intézmény hozott létre oktatói profilrendszert, ilyen a VIVO vagy a PURE, hogy hangsúlyozzák oktatóik termékeny munkásságát, és lehetőséget teremtsenek számukra az együttműködésre. A tanszéki szerzők gyorsan elfogadták a különböző felsőoktatási közösségi hálózatokat, amilyen a ResearchGate, az Academia.edu és a Mendeley, amelyekkel létrehozhatnak egyéni profilokat, felsorolhatják eredményeiket, és megoszthatják cikkeik különböző változatait. A TTK kiegyenlítő szerepet tölt be, és segíthet a szerzőknek a publikációk felsorolásában, és a cikkek megfelelő változatainak a megosztásában e rendszerek révén.

8 ROEMER, R. C. – BORCHARDT, R. 2015.

- 5.4 *Az oktatók tevékenységével kapcsolatos jelentő rendszer tevékenységének ismerete:* számos főiskola és egyetem megköveteli, hogy oktatói regisztrálják oktatási, kutatási és tudományos tevékenységüket különböző rendszerekben (pl. Digital Measures, Sedona, Elements, Data180). A TKK ismeri a publikálási környezetet, és ez olyan tapasztalat, amely hasznos lehet az oktatók számára is. E rendszerek némelyike közvetlen elhelyezést tesz lehetővé az intézményi repozitóriumokban, mások tartalmazzák a hivatkozásokat és az altmetriai értékeket. A TKK segíthet abban, hogy megvalósítsák és igazolják az elhelyezés tényét, és értelmezzék a hatással kapcsolatos értékeket.
- 5.5 *A folyóiratok értékelése (nyílt hozzáférésű és hagyományos):* a témafelelős kapcsolattartókkal és a tanszéki oktatókkal együttműködve a TKK értékeli a folyóiratok hatását és publikálási szigorát, vagy segít az oktatóknak kutatásaik új közlési csatornákat kideríteni. A TKK az illetékes bizottságok kérésére információt adhat a mérésekről az oktatók státuszának alátámasztása és előléptetésük érdekében.

6. Tudományos kommunikációs kompetenciák a thai egyetemek könyvtár- és információtudományi tanterveiben

Célok: a cél a tudományos kommunikációs kompetenciák tanulmányozása a thai egyetemek könyvtár- és információtudományi tanterveiben.

Módszerek: a minőségre irányuló kutatás módszere a dokumentumelemzés; forrásként a tudományos kommunikációs könyvtárosok számára megfogalmazott NASIG-magkompetenciák, valamint két thai könyvtár- és információtudományi tanterv (Saun Dusit University és Sukhothai Thammathirat Open University) kurzusleírásai szolgáltak.

Megállapítások: az alapképzési programnak az a küldetése, hogy olyan könyvtári és információs szakembereket képezzen, akik a könyvtári és információs szakterületen fognak elhelyezkedni, a kormányzati vagy a magánszektorban. Thaiföldön tizenöt egyetem és húsz, a Rajabhat Egyetemhez tartozó könyvtárosképző iskola szervez bachelor szintű információtudományi, könyvtár- és információtudományi, információtudományi és információs menedzsment kurzust.

A vizsgálat megállapította, hogy a legtöbb thai könyvtár- és információtudományi tanterv menedzsmenttel, gyűjteményszervezéssel, szolgáltatásokkal és technológiai eszközökkel foglalkozó kurzusokból áll. Az információs repozitóriumok kezelésének témája a technológiai eszközökkel foglalkozó három tárgyban is szerepel: az információvisszakeresésben, könyvtári adatbázisokban és az információs tartalmak létrehozásában.

A szerzői jogi szolgáltatások kérdései a menedzsment-kurzusok tematikájába kerültek.

Kötelező kurzusok (59 kredit)	Választható kurzusok (30 kredit)
<p>Menedzsment Információ, könyvtár és társadalom Könyvtár- és információmenedzsment</p> <p>Gyűjteményfejlesztés Információforrások gyarapítása Információforrások katalogizálása Információforrások osztályozása Tudásrendszerek szervezése</p> <p>Szolgáltatások Információs szolgáltatás és -terjesztés Tájékoztató és információs szolgáltatás Felhasználói vizsgálatok Olvasás és élethosszig tartó tanulás Kommunikáció az információs munkában</p> <p>Technológiai eszközök Információvisszakeresés Könyvtári adatbázis-menedzsment Információs tartalom létrehozása</p>	<p>Menedzsment Információmenedzsment gyermekek számára Információmenedzsment fiatalok, idősek, hátrányokkal élők számára A helyi bölcsesség menedzsmentje</p> <p>Gyűjteményfejlesztés Elektronikus kiadványok A Library of Congress osztályozási rendszere Információforrások és szolgáltatások a természet-, bölcsész- és társadalom-tudományok területén</p> <p>Technológiai eszközök Programozás a könyvtári munkában Rendszerelemzés és -tervezés Szoftverek alkalmazása a könyvtári, információs munkában Könyvtári és információs webfejlesztés Webes adatbázisfejlesztés Közösségi hálózatépítés a könyvtárban</p>

1. táblázat: Kötelező és választható kurzusok

6.1 A tudományos kommunikációs kompetenciák integrálása a thai könyvtár- és információtudományi tantervbe

A tárgyak leírását legalább öt tárgy esetében felül kell vizsgálni a tudományos kommunikáció alapvető kompetenciáinak növelése érdekében.

Thai könyvtár- és információtudományi tanterv	Tudományos kommunikációs kompetenciák
<p>Menedzsment</p> <p>(1) Információ, könyvtár és társadalom Az információ, könyvtár és társadalom szerepe és fontossága; a könyvtár fejlődése; az információ, könyvtár és társadalom kapcsolata; az információval és a könyvtárral kapcsolatos koncepciók; a könyvtár- és információtudomány oktatása és a munkatársak</p> <p>(2) Könyvtárak és információs szervezetek menedzsmentje A könyvtárak és információs szervezetek menedzsmentjének koncepciója és alapelvei; tervezés; emberi erőforrások menedzsmentje, költségvetési menedzsment; kommunikációs menedzsment; változásmenedzsment; kockázatmenedzsment; technológia-menedzsment; irányítás és motiválás; könyvtári és információs szervezetek normatívái és minőségbiztosítása</p>	<p>Menedzsment</p> <p>Kiadói szolgáltatások A publikációs platformok ismerete és gyakorlata, a publikálás teljes életciklusa, azonosítók generálása, metaadat-sémák, Technikai támogatás nyújtása, Rendszergazdai teendők és programozás, Értékelési módszerek összegyűjtése és terjesztése</p> <p>Szerzői jogi szolgáltatások – A nemzeti szerzői jogi szabályozás ismerete – A szerző jogainak értése</p> <p>Értékelés és hatásmérés – A kutatási impakt faktorok megértése – A hatásmérés felmerülő alternatíváinak megértése – Az oktatói profilrendszerek és a felsőoktatási közösségi hálózatok ismerete – Az oktatók tevékenységéről szóló beszámolósi rendszer ismerete – Folyóiratok értékelése</p> <p>CARL-kompetenciák: – Irányítás és menedzsment – Interperszonális készségek – Kutatás és publikálás – Szakmai egyesületek</p>

Thai könyvtár- és információtudományi tanterv	Tudományos kommunikációs kompetenciák
<p>Gyűjtemény</p> <p>(3) Információforrások gyarapítását Az információs források gyarapításának koncepciói és alapelvei; az információforrások típusai és jellemzői; információforrások; az információforrások gyarapításának folyamatai; együttműködés és hálózat az információforrások gyarapításában; a technológia felhasználása az információforrások gyarapításában</p>	<p>Gyűjtemény</p> <p>CARL kompetenciák: A tudományos publikálás ciklusa Gyűjteményfejlesztés Metaadatok és tartós azonosítók Digitális kurátori teendők Digitális megőrzés Nyilvántartások menedzsmentje</p>
<p>Szolgáltatások</p> <p>(4) Információs szolgáltatás és -terjesztés A könyvtári szolgáltatások és az információterjesztés koncepciói és alapelvei; a könyvtári szolgáltatások és az információterjesztés tervezése és menedzsmentje; az információk újracsomagolása; a technológia felhasználása a könyvtári szolgáltatásokban és az információterjesztésben; a könyvtári szolgáltatások és az információterjesztés minősége; a könyvtári szolgáltatások és az információterjesztés értékelése; a könyvtári szolgáltatások és az információterjesztés jogi és etikai kérdései</p>	<p>Szolgáltatások</p> <p>Adatmenedzsment szolgáltatások</p> <ul style="list-style-type: none"> – Adatok leírása és tárolása – Adatmenedzsment tervezése – Az adattárolással, hozzáféréssel és megőréssel kapcsolatos támogatói megbízások ismerete és alkalmazása – A nyílt hozzáféréssel és a tárolt adatok repozitóriumával kapcsolatos megoldások ismerete és gyakorlata. – Állománygyarapítás, harmadik fél adatfájljának szervezése és elérése <p>CARL kompetenciák: Tájékoztató szolgálat Felhasználók iránti elkötelezettség Információs és adatjáratosság Kritikus gondolkodás és élethosszig tartó tanulás A felhasználóképzés módszertana</p>
<p>Technológiai eszközök</p> <p>(5) Információviszakeresés Adatbázisok típusai és struktúrái; az információviszakeresés koncepciói és alapelvei; információviszakereső rendszerek; az információviszakereső rendszerek értékelése; információviszakereső eszközök; az információviszakeresés technikái és stratégiái</p>	<p>Technológiai eszközök</p> <p>Intézményi repozitóriumok menedzsmentje</p> <ul style="list-style-type: none"> – Oktatók, munkatársak és hallgatók szellemi termékeinek gyűjtése, tárolása és megőrzése – Kiadói szabályok ismerete és alkalmazásának képessége az archiválásban – Metaadat-sémák ismerete és alkalmazási képessége – Repozitóriumok kialakításának ismerete és gyakorlata – Szabályzatok készítésének képessége – Statisztikakészítés a külső támogatók és az oktatás segítésére <p>CARL kompetenciák: Integrált könyvtári rendszer Adatbázis menedzsment Intézményi repozitóriumok Elektronikus kutatómenedzsment Weblap fejlesztés Új web-technológiák (online hálózati eszközök) Tanulásmenedzsment rendszer (LMS)</p>

2. táblázat: A thai könyvtár- és információtudományi tanterv és a tudományos kommunikációs kompetenciák

A thai könyvtár- és információtudományi tantervnek a tudományos kommunikációs kompetenciákat oly módon kell beillesztenie a menedzsment- és a gyűjteményszervezési kurzusokba, hogy a publikálással és a szerzői joggal kapcsolatos szolgáltatások is bekerüljenek a kurzus leírásába. Az információs technológia kurzus kiegészül az intézményi repozitóriumok menedzsmentjének és az adatmenedzsmentnek a kurzusleírásával, az információs szolgáltatások kurzus pedig az értékeléssel és a hatás mérésével.

Összefoglalás

A tudományos kommunikációs kompetenciák a nyílt tudománnyal összefüggő készségek, melyeket a tudástársadalomban be kell építeni a formális oktatásba. Ezért a thai könyvtár- és információtudományi tantervet a tudományos kommunikációs rendszer változásaival összhangban módosítani szükséges. Ez a rendszer segíti a kutatást és a tudományos publikálást, az információ értékelését színvonalas terjesztése érdekében a tudományos közösség körében és megőrzését a jövő számára. A könyvtár- és információtudományi oktatók és a könyvtárosok a tantervek fejlesztésével kapcsolatban az információs szakembereknek azokról a kompetenciáiról folytatnak megbeszéléseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban és hasonló intézményekben a digitális korszakban hatékony és eredményes szakemberekként működjenek.⁹

A legtöbb thai tanterv a következő kurzusokat tartalmazza: menedzsment, gyűjtemény, szolgáltatások és technológiai eszközök. Ahhoz, hogy a thai könyvtár- és információtudományi tantervben előmozdítsuk az magkompetenciákat, legalább öt tantárgy kurzusleírását módosítani kell. Saladyanant írása összeveti a thai egyetemeken kínált kilenc könyvtár- és információtudományi kurzus mester fokozatú programjának tanterveiben szereplő kurzusokat az IFLA irányelveinek (Guidelines for Professional Library/Information Programs) G2 elemével, a tanterv elemeivel.¹⁰ Azt találták, hogy 43 kurzus van, amely az IKT alkalmazásával foglalkozik a könyvtári és információs termékekben és szolgáltatásokban; 28 kurzus szól az információs források menedzsmentjéről, és 12 kurzus az információigények értékeléséről, továbbá az ezekre válaszoló szolgáltatások megtervezéséről. Csak egy kurzus szerepel a tájékoztatás eredményeinek értékeléséről, és két kurzus a helyi erőforrásokról. A thaiföldi felsőoktatás egésze követi az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Hivatalának az alapképzésre és a posztgraduális képzésre vonatkozó normatív kritériumait. A könyvtár- és információtudományi programok összhangban vannak a korábbi Egyetemügyi Minisztériumnak a felsőoktatási könyvtárakról szóló normatíváival is.

A könyvtár- és információtudományi tantervben a tudományos kommunikációs kompetenciák fejlesztése támogatni fogja a rövid kurzusokkal való képzést és a nyílt tudománnyal összefüggő készségeket a könyvtár- és információtudományi oktatásban. A thai kutatóegyetemeken a kutatási adatokról végzett vizsgálat¹¹ azt mutatja, hogy az egyetemek könyvtárai és kutatási központjai szolgáltatják a szakdolgozatokat, disszertációkat, kutatási jelentéseket és cikkeket. Három országos intézmény végez kutatási adatokkal kapcsolatos szolgáltatást:

A Thai Library Integrated System (ThaiLIS); amelyet az Egyetemügyi Minisztérium és a Thai Könyvtári Integrált Rendszer Projekt működtet, a kutatási adatbázis neve Thai Digital Collection (TDC).

9 NONTHACUMJANE, P. 2010.

10 SALADYANANT, T. 2014.

11 WIPAWIN, N. 2016.

A Thai Nemzeti Kutatási Repozitórium (TNRR), amelyet a Nemzeti Kutatási Tanács (NRCT) fejleszt, és a Thaiföldi Kutatási Intézmények Hálózata (TRON), amelynek tagjai különböző intézmények közül kerülnek ki, ilyenek a Nemzeti Tudományos és Műszaki Fejlesztési Ügynökség (NSTDA), a Thaiföldi Kutatási Alap (TRF), a Nemzeti Tudományos, Műszaki és Innovációs Politikai Hivatal (STI), az Egészségügyi Rendszerek Kutatóintézete (HSRI) és a Mezőgazdasági Kutatási-Fejlesztési Ügynökség (ARDA), továbbá a Thai Journals Online (ThaiJO), amelynek a Thai Journal Citation Index Centre (TCI) ad helyet, ez a King Mongkut University of Technology, Thonburi részlege (olyan e-folyóiratrendszer, amely öt-száznál több thai folyóiratot tartalmaz).

Azt tapasztaltuk, hogy a legtöbb thai adatbázis tartalmaz kutatási eredményeket (kutatási beszámolókat és cikkeket). Mivel nincsenek intézményi eljárások a nyílt kutatási adatokkal kapcsolatban, ez az intézményekben a kutatásokkal és a disszertációkkal kapcsolatos adatok korlátozott hozzáférésehez vezethet. A metaadatok és a tartós azonosítók szükségessége is befolyásolja az adatok hosszú távú megőrzését az adatbázisokban. A legtöbb thai egyetem szolgált teljes szövegű elektronikus szakdolgozatokat és disszertációkat a ThaiLIS, az OPAC, valamint az adatbázisok számára, és a legtöbb könyvtár átadja a szakdolgozatok fájljait a thai egyetemi könyvtári konzorcium, az Egyetemügyi Minisztérium és a Thai Könyvtári Integrált Rendszer projekt keretében a ThaiLIS adatbázisainak. A Thai Nemzeti Kutatási Repozitórium (TNRR) szintén ad linkeket kutatási összefoglalókhoz és jelentésekhez, hogy a felhasználók hozzáférhessenek az egyes adatbázisokhoz. Általánosságban véve az *egyablakos* szolgáltatásokat célzó együttműködések előre viszik a szolgáltatásokat. Tehát a tudományos kommunikációs kompetenciák szerepeltetése a könyvtár- és információtudományi tantervekben támogatja a könyvtár- és információtudományi oktatást.

Irodalom

Association of Research Libraries (2016): Scholarly communication. Forrás: <https://library.uwinnipeg.ca/scholarly-communication/index.html> [2018. október 31.]

BAPORIKAR, N. (2017): Enhancing scholarly communication through research culture. Scholarly communication and the publish or perish pressures of academia. Chapter 5. Osmania University, India, 74–99. p. Forrás: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-1697-2.ch005> [2018. október 31.]

BELZILE, S. [et al.] (2010): Core competencies for 21st century CARL librarians. Canadian Association of Research Libraries. Forrás: <http://www.carl-abrc.ca/strengthening-capacity/human-resource-management/core-competencies-21st-century-carl-librarians/> [2018. október 31.]

BRINEY, K. (2015): Data management for researchers. Organize, maintain and share your data for research success. Exeter, UK: Pelagic Publishing, 2015.

CALARCO, P. [et al.] (2016): Librarians' competencies profile for scholarly communication and open access. Joint task force on librarians competencies in support of e-research and scholarly communication.

CARL (2010): Core competencies for 21st century CARL librarians. Forrás: https://www.carl-abrc.ca/doc/core_comp_profile-e.pdf [2018. október 31.]

CROSS, W. [et al.] (2017): Jump start your scholarly communication initiatives. Lessons learned from redesigning the scholarly communications roadshow for a new generation of librarians. Forrás: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/confsandpreconfs/2017/JumpStartYourScholarlyCommunicationInitiatives.pdf> [2018. október 31.]

DHANAVANDAN, S. – TAMIZHCHELVAN, M. (2015): Institutional repositories in BRICS countries. A study. *International Journal of Knowledge Content Development & Technology*, 5. 1. June 2015. 33–47. p. Forrás: <https://doi.org/10.5865/IJKCT.2015.5.1.033> [2018. október 31.]

GBAJE, E. S. [et al.] (2018): Assessing the competencies and skills of academic librarians in Nigeria for scholarly communication. IFLA WLIC2018

MATUSIAK, K. K. (2014): Educating a new generation of library and information science professionals. A United States perspective. LIS Faculty Publication.

MATUSIAK, K. K. – SPOSITO, F. A. (2017): Types of research data management services: An international perspective. Forrás: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/pr2.2017.14505401144> [2018. október 31.]

MEARS, K. [et al.] (2017): Investigating the need for scholarly communications positions in Association of Academic Health Sciences Libraries member institutions = *Research Communication*, 105. 2 April. 2017. Forrás: <http://jmla.mlanet.org>; <https://doi.org/10.5195/JMLA.2017.208> [2018. október 31.]

NONTHACUMJANE, P. (2010): Essential competencies of an information professional working in a digital library environment, in the opinions of Norwegian and Thai library and information science educators. Master thesis. International Master in Digital Library Learning.

O'CARROL, C. [et al.] (2017): Providing researchers with the skills and competencies they need to practise Open Science. Open Science Skills Working Group Report. Forrás: https://ec.europa.eu/research/openscience/pdf/os_skills_wgreport_final.pdf#view=fit&pagemode=none [2018. október 31.]

ROEMER, R. C. – BORCHARDT, R. (2015): Meaningful metrics. A 21st-century librarian's guide to bibliometrics, altmetrics, and research impact. Chicago, The Association of College and Research Libraries. http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/publications/booksanddigitalresources/digital/9780838987568_metrics_OA.pdf [2018. október 31.]

RUSSELL, R. – DAY, M. (2010): Institutional repository interaction with research users. A review of current practice. = *New Review of Academic Librarianship* Forrás: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13614533.2010.509996> [2018. október 31.]

SALADYANANT, T. (2014): Library and information science curriculum in Thai universities compared with IFLA Guidelines for professional library/information educational programs. Available from: https://www.researchgate.net/publication/275544196_Library_and_Information_Science_Curriculum_in_Thai_Universities_Compared_with_IFLA_Guidelines_for_Professional_Library_Information_Educational_Programs <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.127> [2018. október 31.]

SEMLER, A. R. [et al.] (2018): Data science in data librarianship. Core competencies of a data librarian. = *Journal of Librarianship and Information Science* Forrás: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0961000617742465> [2018. október 31.]

WIPAWIN, N. (2016): Research Data Services in Thai Research Universities. Proceedings of ISS 2016 International Conference on Information and Social Science. 23–27 June 2016. Sapporo, Japan

Namtíp Wipawin egyetemi docens; PhD fokozatát az Egyesült Királyságban, a Loughborough-i Egyetemen szerezte könyvtár- és tájékoztatástudományi szakterületen. Jelenleg a Sukhothai Thammathirat Open University információtudományi PhD programjának az elnöke a Bölcsészettudományi Iskola Információtudományi Tanszékén. Korábban vezetői állásokat töltött be a Thai Kereskedelmi Kamara Egyetemének és a Sripatum Egyetem könyvtárigazgatójaként. A Thai Könyvtárosegyesület elnökségi tagja, ezen egyesület nemzetközi csoportjának vezetője (2004–2007 között, majd 2009-től napjainkig), tagja az Írástudás Nemzetközi Egyesületnek. Korábban tagja volt az IFLA Ázsia és Óceánia Szekciója (SC Asia and Oceania Section) állandó bizottságának (2005–2009), a Nemzetközi Olvasástársaság (International Reading Association) technológiai, kommunikációs és írástudással foglalkozó bizottságának (2010–2011), valamint elnöke volt a Thaiföldi Olvasástársaságnak (Thailand Reading Association, 2008–2010).